

Kampen om Mein Kampf

Snart kan **ADOLF HITLERS** ökända *Mein Kampf* återigen landa på de tyska bokhandelsdiskarna. 70 år efter Hitlers död hävs upphovsrätten, och en grupp forskare i München hoppas kunna avmystifiera boken med en kommenterad utgåva.

TEXT CARL UNDÉHN FOTO KALLE SINGER

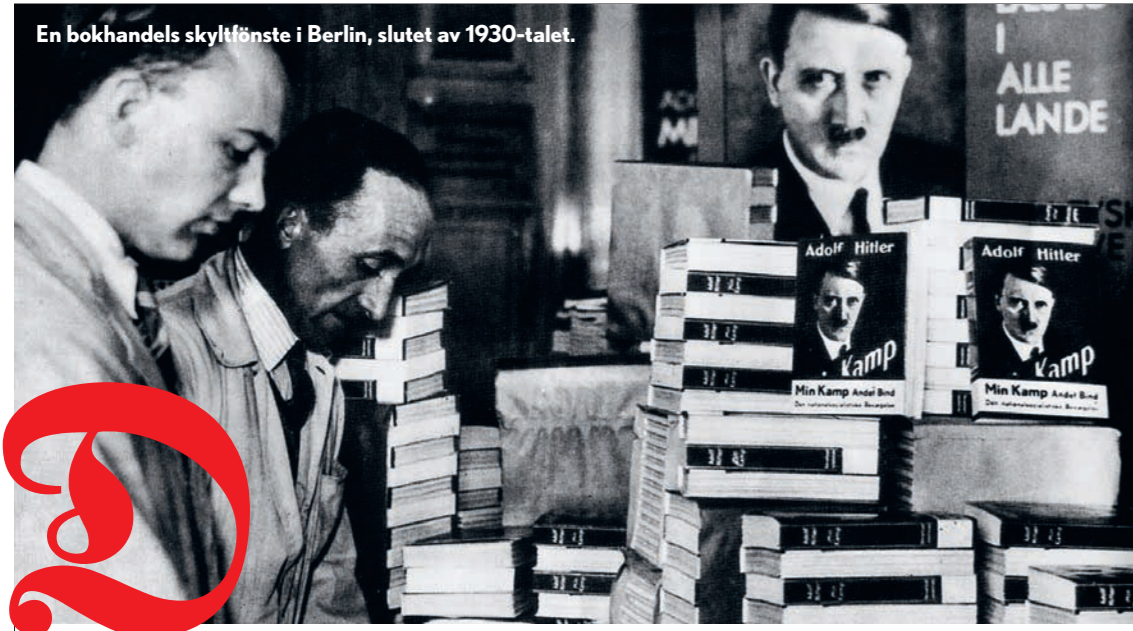
FOTO ALAMY

**DYRKAD
DIKTATOR**
Stora bilden: En folkmassa hyllar Adolf Hitler i München 1938. Till höger: Christian Hartmann leder arbetet med den kommenterade utgåvan av *Mein Kampf*.

En bokhandels skyltfönste i Berlin, slutet av 1930-talet.

et är boken alla känner till men få har läst. *Mein Kampf*, Hitlers hatskrift och manifest.

Få böcker, om någon, omges med så många myter och tabun. Det är "Den förbjudna boken" som bäst hålls inlåst långt borta.

Men den är egentligen inte förbjuden. Varken här eller i Tyskland.

Boken går att köpa genom olika näthandlare och finns att låna på bibliotek. Under "H", bland biografier.

I Tyskland, där tabut kring boken är större än någon annanstans, är nyutgåvor förbjudna och det är delstaten Bayern som sett till att det förblivit så.

Efter beslut av den amerikanska armén var det finansministeriet i Bayern som fick överta upphovsrätten till *Mein Kampf* efter andra världskriget. Med det som vapen har Bayern genom åren försökt hindra alla nya upplagor av *Mein Kampf* – allt från tyska nätutgåvor till japanska mangaversioner.

Men snart är det slut med det.

Hitler tog sitt liv i en bunker i Berlin under krigets slutskede våren 1945. Den första januari 2016 har 70 år passerat sedan hans död och precis som med alla andra verk hävs då upphovsrätten.

Med andra ord, *Mein Kampf* släpps fri och vem som helst kan trycka och ge ut den.

Frågan är bara vem som hinner först ut i handeln och i München pågår sedan flera år en kamp mot tiden.

– Klockan 24.00 den 31:a december 2015 upphör vår rättighet till verket och med det även vår uppgift att förvalta upphovsrätten för *Mein Kampf*, meddelar finansministeriets taleskvinna Tina Dangel och tillägger:

– Då ligger frågan på justitieministeriet och forskningsministeriets bord, inte längre vårt.

Hittills har endast upphovsrätten använts för att hindra spridning, och rättsläget är därför oklart. Även om det mesta tyder på att innehållet är olagligt – hets mot folkgrupp – ville Bayern inte chansa utan vände sig till forskarvärlden. I ett försök att avmystifiera *Mein Kampf* beslutades 2013 att en ny utgåva med kritiska kommentarer skulle tas fram.

Uppdraget gavs till "Institut für Zeitgeschichte" i München, ett institut för samtidshistoria som finansieras av tyska delstater.

– Det handlar om att fylla ett tomrum. Det finns en fara för politiskt missbruk av texten och det finns en fara för ett ekonomiskt missbruk. Med det här sätter vi oss emot det. Det här är vårt svar, säger Christian Hartmann som har lett arbetet med boken.

Han sitter i sitt arbetsrum på tredje våningen. Institutet är inhyst i en brutalistisk byggnad från 1970-talet med nakna betongväggar, tjocka mattor och rader av dokumentskåp. Christian Hartmanns rum påminner dock om en djungel och är fyllt till brädden av både böcker och växter.

Kanske ett försök att skapa organiskt kaos som kontrast till den i övrigt så strukturerade omgivningen.

OM DU NÅGON gång funderat över hur det skulle vara att argumentera mot Hitler är det bara att fråga Christian Hartmann.

Tillsammans med sex historiker och mängder av experter inom allt från konsthistoria till japaologi har han dissekerat *Mein Kampf*

Ord för ord.

SKREVS I FÄNGELSET

► **MEIN KAMPF** började skrivas under Hitlers tid i fängelse 1923. Första bandet gavs ut 1925 och det andra 1926.

► **BOKEN TRYCKTES** i tolv miljoner exemplar fram till 1945 i mängder av olika utgåvor. Kring dessa finns inget förbud, inte heller i Tyskland och sällsynta exemplar säljs för stora summor på antikvariat

► **BOKEN GAVS UT** på svenska första gången 1934. På 1990-talet gav Hägglund Förlag ut boken igen. Bayern anmälde och fallet gick till högsta domstolen som inte kunde klargöra vem som hade rättigheter till verket enligt svensk lag.

► **HITLER TOG SITT LIV** i en bunker i Berlin under krigets slutskede våren 1945. Den första januari 2016 har 70 kalenderår passerat sedan hans död och precis som med alla andra verk hävs då upphovsrätten.

Han arbetar med en blandning av lögner, halvlögner och sanning.

– Han skriver ju om allt! Från eutanasi till att pojkar bör bära kortbyxor. Därför behövde vi så många olika experter. Det är som att lyssna på en guru, han har en åsikt om allt som finns, säger Hartmann med ett leende.

Resultatet är att forskarna har lagt till inte mindre än 3 700 kommentarer. Originalets 800 sidor har därför växt till över 2 000.

– Vi motbevisar och förklarar där det behövs. Hitler hänvisar ju till författare och politiker som ingen människa känner till i dag. Ibland måste vi också ge honom rätt, för han arbetar som alla klassiska demagoger – med en blandning av lögner, halvlögner och sanning.

INAZITYSKLAND UPPMANADES ALLA medborgare att läsa vad som i propagandan fick namnet "Tyskarnas bok". Hur många som faktiskt tog sig igenom de båda banden vet ingen. Klart är i alla fall att myten kring *Mein Kampf* inte är något som uppstått först efter nazismens fall. Med boken ville Hitler både skapa en ideologi och forma bilden av sig själv genom att inleda med en välfriserad självbiografi.

– Den har alltid varit emotionellt laddad. Nazis-

terna gjorde den till en positiv symbol och efter kriget blev den "Det ondas graal", säger Christian Hartmann.

Något som naturligtvis påverkade hur historikerna tog sig an verket. Därför talade de ofta om huruvida deras personliga åsikter skulle tillåtas lysa igenom i kommentarerna.

– Det ska ju inte vara så för forskare. Men här är det naturligtvis en central fråga, för det är ju inte bara vetenskap utan även en kamp mot en symbol, säger Christian Hartmann.

Mein Kampf fick enorm spridning och fram till 1945 trycktes den i tolv miljoner exemplar.

1936 beslutade Hitler att alla nygifta par skulle tilldelas ett exemplar. Kostnaden för inköpen fick kommunerna själva stå för. Genom det tjänade Hitler stora pengar och det är onekligen få författare förunnat att själva kunna styra över försäljningen.

En del av pengarna använde han till att flytta in i en niorumslägenhet i ett av Münchens förnämsta kvarter. Bostaden, omgiven av vackra jugendhus och med ett

FARA Å FÄRDE
"Det finns en fara för politiskt och ekonomiskt missbruk av texten", säger Christian Hartmann.

► monument över favoritkompositören Wagner en bit ned på gatan, förblev också hans officiella hemvist. Det var där amerikanska soldater hittade bokkontraktet för *Mein Kampf* som sedan överläts till Bayern.

Trots att bostaden låg utmed Prinzregentenstrasse, som är en av Münchens praktboulevarder, uppfyllde den inte Hitlers föreställning av hur en paradgata ska se ut. Han lät riva mängder av hus för att uppföra byggnader som, enligt hans mening, bättre speglade politisk styrka och makt. Det gäller framförallt det enorma "Haus der Kunst" som var det första exemplet på den arkitektur det nazistiska storhetsvansinnet såg som sitt ideal.

Kanske det tydligaste, men ändå bara ett av många fingeravtryck Hitler lämnat i staden.

DET ÄR LATT att bli förförd av München. Det är som att staden har forcerat Alperna strax söderut och insugit en vind av söderns flärd. "Italiens nordligaste stad", säger invånarna, och det ligger något i det.

Utmed breda, raka gator ligger konstmuseerna på rad. Ståtliga hus övergår i storslagna platser som ramas in av ett monument här och en triumfbåge där.

W Och överallt är det så rent och så städat att känslan av att någonting är bortsopat sprider sig i kroppen.

Precis så är det också.

Under den klanderfria ytan döljer sig en historia dränkt i en brun sörja. Det var i München national-socialismen slog rot och det var här Hitler hittade gensvar för sina förvirrade idéer om det rena blodet

och internationella konspirationer.

Det går helt enkelt inte att skilja staden och Hitler åt. Nationalsocialismens skugga ligger tung över all skönhet, och just Münchens skönhet gör att skuggan känns tyngre här än i det sönderbombade och sönderbyggda Berlin.

1935 gavs München titeln "Rörelsens huvudstad" och nazipartiets förvaltning lades kring Königsplatz som skapades redan i på 1800-talet med Akropolis som förebild.

Kring museerna som stod där utökade nazisterna platsen med "Äretempel" för stupade kämpar och representationsbyggnaden "Führerbau", som står kvar än i dag.

Königsplatz i centrala München, här låg nazipartiets förvaltning.

Att staden kom att spela denna viktiga roll var ingen slump.

– München är vid början av 1900-talet konststaden i Tyskland. Det är också staden för bokförlag och intellektuella. Bland dem fanns även professorer och författare, borgerliga existenser, som tänkte i rasistiska banor, säger Christian Hartmann och fortsätter:

– Hitler ser sig som en konstnär, men vet också att det här finns en intellektuell scen som delvis tänker så och det intresserar honom. Därför kommer han till München.

Sina första tal håller han i den anrika ölhallen Hofbräuhaus. Det är också där nationalsocialistiska partiet grundas 1920.

Det är däremot inget som framhävs där i dag. Tvärtom, beläget mitt i München är det ett måste för alla turister i jakt på bayerskt gemyt.

Att kliva in på Hofbräuhaus är som att gå rakt in en vägg av ljud. Matoset lägger sig som en dimma i lokalen när tusentals gäster dricker öl ur enliterskrus till stadig bayersk husmanskost. Till allas förtjusning spelar husbandet med knäbyxor och blåsinstrument med jämna mellanrum och valven fylls av skratt och sång. Det är essensens av Bayern och precis det vi får på näthinnan när man hör ett ord som "ölkällarkuppen".

Det är lätt att föreställa sig. Hur agitatorn Hitler i en sådan lokal, hösten 1923, hetsar massorna. Springer in, skjuter i taket och skriker att den nationella revolutionen har börjat.

Men kuppen misslyckas. Hitler döms till fängelse och det är då *Mein Kampf* börjar ta form.

En på många sätt otippad tidpunkt för att skriva ett sådant verk.

– Mannen är helt misslyckad. Han har ingen utbildning, är i fängelse och vet inte vad som ska hända. Då han gör ett utkast för allting och målar ►

MIN KAMP FICK INTE HETA MEIN KAMPF

► NÄR KARL OVE KNAUSGÅRDS

romansvit *Min kamp* skulle lanseras på den tyska marknaden fick den byta namn. En

direktöversättning (*Mein Kampf*) hade inte varit gångbar i Tyskland, säger Karsten Rösler på Knausgårds tyska förlag Luchterhand till NRK.

– Det var helt klart från start att vi inte kunde använda den titeln i Tyskland.

Att kalla Knausgårds romansvit för *Mein Kampf* hade "skapat kaos och gett helt fel intryck av boken till de tyska läsarna" enligt Karsten Rösler.

Del 1 av *Min kamp* fick istället heta *Sterben* på den tyska marknaden. Det betyder 'död'.

FOTO CATO LEIN

I ölhallen Hofbräuhaus grundades NSDAP 1920.

I detta hus på Prinzregentenstrasse i München var Hitler mantalsskriven.

München 1923: Bild från Hitlers första kuppförsök.

Haus der Kunst öppnades 1937 och var Tredje rikets första monumentalbyggnad.

► upp en ny värld. Det är en vansinnig motsägelse. Han står inför avgrunden och ordnar upp världen som om han vore en gud, säger Christian Hartmann.

Institutets utgåva är klar och skickas snart till tryckeriet. Trots faktaspäckade sidor är tanken att alla ska kunna läsa boken. Nu återstår bara att se vem som kommer att göra det.

Den som vill läsa *Mein Kampf* hittar den ju efter några klick på nätet och i många länder säljs den redan sedan länge. I Indien kan du till exempel välja bland 33 olika utgåvor. En med undertiteln "One of the greatest people in history".

I Storbritannien hade bokhandelskedjan Waterstone med *Mein Kampf* i sin julkampanj 2011 under rubriken "Den perfekta julklappen!".

OM BOKEN REDAN finns på marknaden, innebär den första januari 2016 då verkligen ett problem?

– Det är ett missförstånd. Texten släpps inte fri utan är då inte längre skyddad av upphovsrätt. Alla demokratier har möjligheter att skydda sig mot saker som kan skada dem. Så det finns inget problem, säger den stressade regissören Daniel Wetzel från teaterkollektivet Rimini Protokoll.

Han står på en innergård vid fasionabla Maximilianstrasse i centrala München. Här ligger teatern "Münchner Kammerspiele" där det snart är premiär för Rimini Protokolls senaste pjäs: *Adolf Hitler: Mein Kampf, Band 1 & 2*.

På scenen får vi möta sex personer som berättar om sina erfarenheter av *Mein Kampf*. Där är till exempel tyska Sibylla Flügge som hittade boken som fjortonåring. Efter att ha läst den valde hon ut delar av texten och band ihop dem som julklapp till sina föräldrar. Israelen Alon Kraus har studerat både den engelska och hebreiska utgåvan flera gånger. Hans utlåtande är att "det finns antisemitiska texter som är bättre skrivna". Och turken Volkan T Error har tagit med sig en serietidningsversion av *Mein Kampf* som han köpt i Istanbul.

– Vi berättar om texten, läser ur den och tar upp den till diskussion. Men vi har inget budskap om den ska förbjudas eller inte. Det måste publiken avgöra själv, säger Daniel Wetzel.

Vad publiken däremot ska förstå är att *Mein Kampf* inte alls är på väg att återuppstå. Tvärtom, den har funnits där hela tiden.

Att boken skulle vara farlig och borde förbjudas ser han som en överdrift.

– Den är snarare dålig än farlig! Den är ju helt klart antisemitisk och innehåller argument som åter hörs i Europa. Därför kan den kanske vara till hjälp för att öppna ögonen på en del, säger

Schelling Salon var ett av Hitlers stamhakar. Även Lenin, Brecht, Rilke och Ibsen har hängt här.

En entusiastisk Hitler i München vid första världskrigets utbrott 1914.

han samtidigt som han åter ropas in på scenen.

– Men jag tror inte på att hindra texters existens. Man måste handskas med dem, hinner han säga innan han försvinner.

DET ÄR PROBLEMET. Hur ska Tyskland handskas med *Mein Kampf*? Att den redan finns att köpa i andra länder spelar mindre roll. Det är Tyskland som nu står inför att göra upp med ännu ett kapitel av sin mörka 1900-talshistoria.

"Enligt justitieministeriet innehåller *Mein Kampf* hets mot folkgrupp. Nytryck och spridning av originaltexten är därför ett brott. Om detta även gäller för en seriös och vetenskaplig nyutgåva kan bara avgöras från fall till fall", skriver Ulrike Roeder från bayerska justitieministeriet.

De 3700 kommentarerna i Christian Hartmanns utgåva borde alltså räcka för att övertyga den som tvivlar på dess vetenskapliga syfte.

– Men vi får se vad som kommer på marknaden. Det kan bli så att någon för in tio kommentarer och påstår att det är ett vetenskapligt verk. Det är problematiskt, säger Christian Hartmann som är glad över att snart kunna lämna Hitlers bok bakom sig.

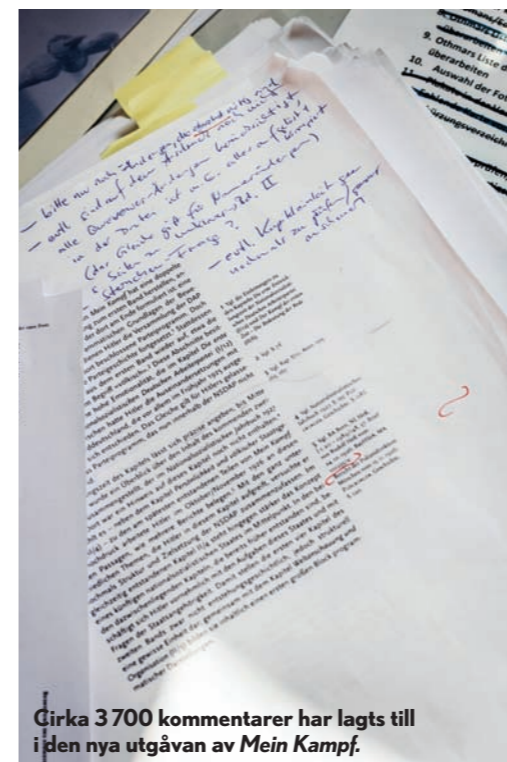
– *Mein Kampf* är sista delen av Tredje riket som är kvar att bearbeta. Jag jämför därför vårt arbete med de bombtekniker som kommer när det hittas odetonerade bomber från andra världskriget, säger han och bläddrar igenom några sidor av den nästan färdiga boken.

– Den här gamla skiten blir desarmerad. Vi tar fram den, dissekerar den och ser till att den inte längre är farlig. ■

CARL UNDEHN är frilansjournalist och fotograf, boende i Hamburg. En del av arbetet med den här artikeln bestod i att taggla sig igenom fraktskriften i en tysk utgåva av *Mein Kampf* från 1939. Rekommenderas ej.

Jag tror inte på att hindra texters existens. Man måste handskas med dem.

Christian Hartmann är glad över att arbetet snart är avslutat.

Girka 3700 kommentarer har lagts till i den nya utgåvan av *Mein Kampf*.

Arkivskåp med originalutgåvor av *Mein Kampf*.

